

פנקס חברה מקרא גומבין 1840~1870

מאת עדה הולצמן

בעזה"י כ"ה (בעזרת השם כן יהי רצון)

פנקס

חברא מקרא

פה ק"ק (קהילת קודש) גומבין

יעא (יכוננה עליון אמן)

מהמעט הידוע על פנקס חברא מקרא ק"ק גומבין.

הפנקס ועוד פנקסים אחרים (לצערי לא מצאתי), נמסר ע"י הרב יהודה לייב זלוטניק (כינויו היה Y. "Elzet" שינה שמו ל"אבידע") למכון שכטר בניו יורק משם צילם נועם לופו מאגודת גומבין את החוברת הזו. הרב יהודה לייב זלוטניק כיהן ברבנות קהילת גומבין והיתה לו אחות בעיירה (ראשה הולצמן לבית זלוטניק, סבתא שלי). הרב היה חוקר פולקלור ועשה מחקרים שונים על גומבין כשהידוע ביניהם הוא חיבורו: "שרידי קהילת גומבין" בו גם כתב על אימו של הרב המפורסם גומבינער, אברהם אבאלה בן חיים הלוי מחבר "מגן אברהם" שחי בשנים 1637-1683. כמו כן הרב זלוטניק חשש שבמלחמה הקרבה (מלחמת העולם הראשונה) יהרסו מצבות בית העלמין העתיק של גומבין (דבר שאמנם קרה אך במלחמת העולם השנייה ע"י הכובש הגרמני)) ולכן צילם אותן ואת בית הכנסת העתיק ושלח למשמורת לוארשה, לידידו הרב לוי לוי אפשטיין, מייסד בית ההוצאה לאור המפורסמת בירושלים. הוא בקשו שיכין "אמהות זגוגית בשביל תמונות אור" – כנראה הכוונה לנגטיבים.

פנקס החברה מקרא מהווה הצצה נדירה לחיי היהודים בקהילה יהודית בפולין, כאשר קריאת התורה על פירושה ותוכנה מהווה דבק חברתי הקושר אנשים לעשייה במלאכת הקודש באופן יומיומי מעבר לחיי החולין והשגרה. הוא כתוב עברית כולו ומכיל פרוטוקולים, נוהלים, חשבונות, פרטי אירועים שונים, פסקי דין, הלכות, תפילות וכו'. לצורך פענוח סימנתי את הדפים משמאל לימין. בחלק מהדפים ניתן לזהות שמות משפחה אך באחרים מצוינים רק שמות פרטיים (יהודה לייב, יצחק איצק) ושמות האב, ראה דוגמא ברורה מאד בעמוד 130:

מורינו ר"	דוד	במורינו ר"	שלמה זלמן
מורינו ר"	חיים יהודה לייב	בהחבר ר"	זאב וולף
מורינו ר"	זאב וולף	בהחבר ר"	משה
מורינו ר"	זאב וולף	בהחבר ר"	יהודא ליב
מורינו ר"	יהודה ליב	בהחבר ר"	זאב וולף
מורינו ר"	יעקב	בהחבר ר"	יהודא ליב
מורינו ר"	אליעזר זושא	בהחבר ר"	יוסף
מורינו ר"	יצחק איצק	במורינו ר"	יקותיאל זלמן
מורינו ר"	משה	במורינו ר"	יצחק איצק
מורינו ר"	צבי הרש	במורינו ר"	חיים יאקב
מורינו ר"	חיים יאקב	במורינו ר"	אברהם
מורינו ר"	יהודא ליב	במורינו ר"	נחום
מורינו ר"	יונה	במורינו ר"	יצחק איצק
מורינו ר"	יצחק איצק	במורינו ר"	יונה

מורינו ר"	יהודא ליב	בהחבר ר"	יצחק איצק
מורינו ר"	שמואל מאיר	בהחבר ר"	משה
מורינו ר"	דוב בער	בהחבר ר"	מאיר
מורינו ר"	נפתלי	בהחבר ר"	אליעזר הלוי

יש דפים בהם כבר מצוינים שמות משפחה וכך הרשימות מקבלות ערך גנאלוגי נוסף. אני מפענחת בעמ' 140-141 קטע סיכום בחירות שהתקיימו כנראה לבחור את הגברים לתפקידים השונים בחברה ובבית הכנסת. הכתב לעתים אינו קריא וקשה להבנה. יש לזכור שמהמקור נעשו מיקרופילמים לפני כמאה שנה כך שהקושי לפענח את הכתוב הינו רב. השפה הינה דתית, מלאה קיצורים וסמלים דתיים שברובם אינם בהירים לי וכן חלק (גם איות השמות) כתוב באידיש.

"הכשרים שעלו ע"פ קלפי יום א' ר"ח כיסלו שנת תר"ד גאמבין ואילו הן הראשון היה היקר פה יוסף סאנימצא?
השני היה היקר פה אלעזר דוב?
השלישי היה היקר פה גרשון דוד טיכלר?
הרביעי היה היקר פה ראבין שימען בר?
החמישי היה היקר פה שימען כץ

ונהים? עשו הכשרים הנל גבאים ואלו הן הגבאים
גאבע[י] ראשון ה'ה היקר פה?
גאבע[י] שני ה'ה היקר פה צבי וויספא
גאבע[י] שלישי ה'ה היקר פה גרשון דוד?

ואלו הן הפרנסים
פרנס ראשון ה'ה היקר פה יוסף [סלוניצקי]?
פרנס שני ה'ה היקר פה?
פרנס שלישי ה'ה היקר פה ראובן שימען [ברש]?

הכשרים האלו ע"פ הנ"ל? יום ר"ח חשוון תרל"ה (12.10.1874) לפק (לפרט קטן) פה גומבין
הראשון מוה אברהם יצחק האלצמאן
השני היקר פה יהודא ליב שקלארעק
השלישי פה ואלוה (זאב) מיינטשיק
רביעי ר משה זעלאנקא
החמישי ארון וואלמאן

ואלו הגבאים הנעשים עפ הכשירים הנל והם ישמשו? השנה ה'ה לע? ולפקח על? החברה לטובת הכלל
להגדיל תורה? ואלו הן הראשון? מוה אברהם יצחק האלצמאן
השני כדומה לו היקר והקצין פה צבי וויספע
השלישי? היקר פה אלימעלך אדגע.

עמ' 142-143 (במיקרופילם מס' 69)	נעשה יום? שבת תרל"ו לפק פה גומבין (ינואר 1876)
כשר ראשון	ר' שמעון כץ
השני	ר' אברהם
השלישי	ר' יצחק ווידסלאבסקי
	ארון אטינגער
	יהודה ליב שקלארעק
גבאי ראשון	יצחק ווידסלאבסקי

גבאי השני	גרשון	טיבר
גבאי השלישי	זונדל	כץ
פרנס ראשון	שמעון	כץ
השני	מרדכי	ברש
השלישי	יודל	ניימאן
ניוד?	שמעון	כץ
ניוד?	אברהם	טיבער
ניוד?	יצחק	ווידעסלאבסקי
כשר ראשון	ר' זלמן לייבוש	זעלאנקה
השני	ר' יהושע	זילבערבערג
השלישי	ר' צבי	וויספא
הרביעי	ר' מרדכי	באל
החמישי	ר' ישראל	טיבער
גבאי ראשון	ר' זלמן לייבוש	זעלאנקה
שני	גרשון	טיבער
שלישי	יודל	ניימאן
הפרנס הראשון	מרדכי	ברש
שני	ישראל	טיבער
שלישי	ר' יהושע	זילבערבערג
תנאים ?	ר' זלמן ליבוש	זעלאנקה
תנאים ?	ר' צבי	וויספא
תנאים ?	ר' מרדכי	באל
תנאים ?	ר' ישראל	טיבער
תנאים ?	יהושע	זילבערבערג

הצלחתי להרכיב רשימה חלקית מאד של שמות אנשים שהצלחתי לפענחת ביניהם להפתעתי גם ליזר האלצמן שהוא אביו של סבא רבא שלי זלמן, שהוא אבי אליהו סבי, שהיה אביו של מאיר-זליג שהוא אבי היקר מאיר ז"ל...

הקידומת לרוב השמות היא המילה "נאום" שהוא בעברית speech – אולי הכוונה לקריאת התנ"ך. מבין המילים שמצליחה לפענח מזהה משפט שביטא את מהותה של חברה מקרא בגומבין כמו בשאר המקומות ועד ימינו בקהילות דתיות: "...נעשה כל דבר להגדיל תורה ולאדירה" ... (עמ' 118)

להלן רשימת שמות חלקית שפיענחתי – אותם שמות עשויים לחזור על עצמם בדפי הרשימות וכך מספר העמודים בו מופיע שם עשוי להיות רב מהמצוין ברשימה החלקית. בשל קשיי הפיענוח אין לראות ברשימה זו אינדקס מלא של הפנקס!

שם	שם משפחה	עמ'
משה	אודעס	45
יעקב ליב	באהל	147
מרדכי	באל	118
שמול יעקב	בארנשטיין	106,45
יוסף	ביידר (בינדער)	106,44
דוב	ברץ	71
יהודה ליב	ברץ	63
איציק	גולדמאן	71,106
משה	גילבטער	44
יונה	גרין	118
צבי	דארנאסקי	71

69	דיאמנט	זלמן
121	האלצמאן	אברהם יצחק
96,101	האלצמן	ליזר
121	וואדסלאבסקי	יצחק
146	ווראבעל	ישראל
147	ווראבעל	פישל
64	וקסלר	יהודא
73	זארקאווסקי	צבי הירש
131	זיחלנסקי	ברוך
63,71	זיידמן	זלמן
76	זילבער	עזריאל שמול
44	זילבערבערג	עזריאל
144	זילבערבערג	שייע
96	זילברמאן	יצחק איצק
44	חייט	סעהדר
45	ט?	שמאל מאיר
149,118,120	טאדלעס	אברהם
149,146	טאדלעס	יעקב
144	טיבער	גרשון דוד
90	טיבער	יעקב
44	טשאק	ליב
71	יודס	משה
149	כץ	זינדל
71	לאקס	ויגר
129	לאשינסקי	ניסן
45	לאשינסקי	נתן
145	לאשינסקי	שמאל מאיר
45	מיינציק	צבי דוב
63,120	סגל?	דוב
45	סגל?	משה
44	סגל?	צבי דוב
121	עטינגער	ארון ישראל
72	פרידמאן	זלמן
108	פרענקל	שמאל מאיר
120	קארפינסקי	איצק
157	קוטנר	שלמה זלמן
146	ראגזע	מלך
45	רוסעק	דוב
137	שווארצבורד	יוסף
118	שמעון	ראובן
44	שעוצער ?	צבי

עולים בדמיוני דמויות יהודים פשוטים של עיירת אבותיי גומבין, המשרכים רגליהם לבית הכנסת ומקיימים מצוות וחיים דתיים ביום ובלילה, אוספים פרוטה לפרוטה, מקיימים בחירות פנימיות לאיוש תפקידים בארגון ובעיק - משמרים מורשת כתבי הקודש למרות כל קשיי החיים. כ-150 שנה ויותר עולים שמותיהם מהשכחה וכמו שולחים ברכתם אלינו הצאצאים, על פני הדורות שחלפו ועברו מן העולם...

למנוח תודב אור ליום אפייתו שזת תרוב לפק
הוא סמך סמך קולנון פק עזרה העריות

הוא סמך סמך קולנון פק עזרה העריות
הוא סמך סמך קולנון פק עזרה העריות
הוא סמך סמך קולנון פק עזרה העריות

אמר אור וקבץ עליו יום סמך לטו אש סמך אן עזרה נפלים
בהחברתו היה ויהי עזרה יום סמך סמך

והוא סמך סמך קולנון פק עזרה העריות
והוא סמך סמך קולנון פק עזרה העריות
והוא סמך סמך קולנון פק עזרה העריות

עזרה אשמה שחממה על החממה

הוא סמך סמך קולנון פק עזרה העריות

הוא סמך סמך קולנון פק עזרה העריות
הוא סמך סמך קולנון פק עזרה העריות
הוא סמך סמך קולנון פק עזרה העריות